

Janusz Górski
profesor na Wydziale Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku

**Recenzja dotycząca oceny pracy doktorskiej oraz dorobku artystycznego
mgr Natalii Pietruszewskiej w związku z jej przewodem doktorskim**

Natalia Pietruszewska w 2011 roku ukończyła w Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach jednolite studia na kierunku GRAFIKA, specjalność GRAFIKA WARSZTATOWA, a rok później studia licencjackie na kierunku GRAFIKA, specjalność PROJEKTOWANIE GRAFICZNE. Od 2013 roku jest w tej uczelni słuchaczką Stacjonarnych Środowiskowych Studiów Doktoranckich. W latach 2010–2011 pracowała jako asystentka stażystka w Pracowni Grafiki Projektowej i Grafiki Edytorskiej, a w latach 2012–2013 w Pracowni Grafiki Edytorskiej Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach.

1. Tytułem pracy doktorskiej mgr Natalii Pietruszewskiej jest *Rola typografii w projektowaniu interfejsów*, a podstawowym założeniem konstatacja, że chociaż wyposażone w ekran urządzenia elektroniczne umożliwiają dzisiaj jednoczesny dostęp odbiorcy do plików graficznych, dźwiękowych i wideo, to jednak większość informacji jest nadal przekazywana w formie tekstowej. W rozprawie autorka poddała analizie, posługując się narzędziami z zakresu teorii komunikacji, dyscyplinę odpowiedzialną za skuteczność procesów przekazywania informacji tekstowych – typografię.

Dysertacja podzielona została na pięć rozdziałów. W trzech pierwszych doktorantka podejmuje próbę zdefiniowania podstawowych dla dalszych rozważań pojęć: typografii, doświadczenia czytania i interfejsu. Typografię poddała badaniu, posługując się modelem H.D. Lasswella: kto, co mówi, jakim kanałem, do kogo, z jakim skutkiem. Analiza odpowiedzi na te pytania pozwoliła autorce sformułować tezy zasadnicze dla roli typografii w skutecznej komunikacji:

- proces formułowania komunikatów typograficznych ma charakter interpersonalny i interdyscyplinarny;
- forma komunikatu typograficznego jest jego częścią (może wzmacniać, osłabiać albo zmieniać treść informacji);
- skuteczny komunikat typograficzny musi uwzględniać kontekst jego recepcji: uwarunkowania percepcyjno-behawioralne oraz doświadczenie, oczekiwania i preferencje odbiorcy;
- miarą skuteczności komunikatu typograficznego jest odczytanie przez odbiorcę jego treści i przekształcenie jej w wiedzę;
- odbiorca arbitralnie dostosowuje sposób wykorzystania komunikatu do swoich potrzeb.

W drugim rozdziale autorka definiuje doświadczenie czytania jako proces interpretowania, wartościowania i analizowania informacji zawartych w tekście. Cechy komunikatu typograficznego determinujące zachowania odbiorcy traktuje jako integralną część procesu czytania, a nie specyficzne wła-

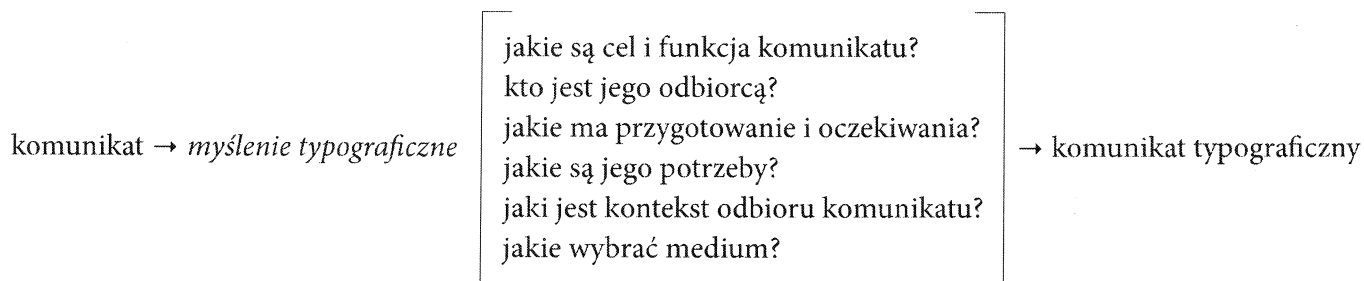

ściwości medium (typografia to projektowanie *procesu*, a nie *obiektu*). Dużą część rozważań dotyczących recepcji komunikatów poświęca Natalia Pietruszewska nowym technologiom przekazu. Książce, która poprzez układ typograficzny i metody porządkowania treści narzuca linearny sposób lektury, przeciwstawia *inteligentny ekran* nowych nośników informacji, wspierający czytanie asocjacyjne dzięki hipertekstowemu uporządkowaniu zawartości. W tej części pracy autorka przedstawia i uzasadnia tezę, że analiza doświadczenia czytania nie powinna skupiać się na technologiach – zadaniem projektantów jest budowanie *wzorców* albo implementacja *wzorców* wcześniej zaprojektowanych, tak żeby proces lektury stał się maksymalnie skuteczny. Pozostaje tym samym w zgodzie ze sformułowaną przez D. Normana zasadą, że dobrze zaprojektowane produkty dostarczają pozytywnych doświadczeń.

W kolejnym rozdziale autorka przedstawia definicję interfejsu jako metafory organizacji danych. To poetyckie ujęcie pozwala jej nie ograniczać pojęcia interfejsu wyłącznie do relacji człowiek–komputer; doktorantka obejmuje nim każdą strukturę umożliwiającą komunikację, każdy system organizacji komunikatu, który kształtuje logikę jego odbioru. W tym rozdziale pracy doktorskiej znajdujemy też konstatację, że interfejs nie jest autonomiczną strukturą, ale wyłącznie częścią procesu interakcji między nadawcą i odbiorcą komunikatu.

Czwarty rozdział pracy doktorskiej poświęciła Natalia Pietruszewska przedstawieniu modelu oceny czytelności rozwiązań typograficznych przy użyciu pojęć i metod stosowanych do oceny jakości produktów programistycznych i procesów interakcji. Autorka adaptuje tu trzy pojęcia: funkcjonalność, użyteczność i skuteczność. Funkcjonalność przedstawia jako potencjalną zdolność komunikatu typograficznego do przekazania jego treści i funkcji, tożsamą z rozpoznawalnością zarówno pojedynczych znaków, słów i zdań, jak i rozbudowanych struktur tekstowych (*legibility*). Użyteczność zdefiniowana została jako cecha procesu czytania – wydajne, łatwe i wygodne przyswajanie tekstu i jego rozumienie (*readability*). Funkcjonalność tekstu jest zatem warunkiem jego użyteczności. Z kolei obie – funkcjonalność i użyteczność – warunkują skuteczność. Komunikat typograficzny jest skuteczny, jeżeli cel, który postawił przed sobą odbiorca, został osiągnięty.

W ostatnim rozdziale dysertacji autorka wprowadza pojęcie *myślenia typograficznego*, przez które rozumie całościową koncepcję realizacji zadań typograficznych. Podstawę tej koncepcji stanowi analiza problemu projektowego, a rezultatem jest rozwiązanie, które – uwzględniając wszystkie elementy kontekstu procesu lektury (czynniki technologiczne, percepcyjno-behawioralne i kulturowe) – umożliwi czytelnikowi zrozumienie tekstu i pozwoli mu osiągnąć wyznaczony cel. Wnioski praktyczne doktorantki można zapisać w postaci prostego schematu:

2. Zadaniem, jakie postawiła przed sobą Natalia Pietruszewska, jasno przez nią sformułowanym w dysertacji, była systematyzacja i strukturalizacja wiedzy dotyczącej zagadnień poddanych analizie. Doktorantka wywiązała się z niego celująco. Pisanie poprzedziła dogłębną lekturą tekstów z zakresu teorii komunikacji, medioznawstwa, edytorstwa i typografii, co pozwoliło jej odwoływać się w pracy do sądów i ocen najwybitniejszych w swoich dziedzinach autorytetów. Już ten bogaty i interesujący zbiór cytatów,

odpowiednio wplecionych w tekst rozprawy, stanowi wartość dla czytelników. Doktorantce posłużył on za podstawę uporządkowania i wielostronnej analizy badanych zagadnień. Mam nadzieję, że krótka rekapitulacja najważniejszych wątków pracy, przedstawiona przeze mnie powyżej, daje świadectwo wartości tego opracowania. Oceny tej nie zmieniają drobne potknięcia, jakie można znaleźć w pracy (np. zdanie na stronie 35: „W przypadku interfejsu partnerzy komunikacyjni nie tylko nie operują tym samym kodem, ale nawet cała gramatyka komunikacji opiera się na zupełnie innych założeniach” powinno chyba uzyskać brzmienie: „W przypadku, gdy partnerzy komunikacyjni nie tylko nie operują tym samym kodem, ale nawet cała gramatyka komunikacji opiera się na zupełnie różnych założeniach, interfejs jest niezbędnym”) Także triada treść–forma–funkcja powinna zawsze występować w takim właśnie logicznym uporządkowaniu.

W streszczeniu dysertacji doktorantka zadeklarowała, że sposób organizacji treści oraz dobór środków formalnych uwzględnia strategię czytania i funkcję publikacji i tym samym jej projekt stanowi odzwierciedlenie założeń opisanych w treści pracy. Projekt typograficzny doktoratu Natalii Pietruszewskiej jest rzeczywiście oszczędny i elegancki, ale z oceną, że w pełni odpowiada strategii czytania nie do końca mogę się zgodzić. Mój sprzeciw budzi niezwykle delikatne rozróżnienie tytułów i śródtytułów rozdziałów (gdy śródtytuł *Forma* na górze strony 18 poprzedza strona, na której tekst kończy się już w połowie kolumny, łatwo o dezorientację i potraktowanie śródtytułu jako tytułu kolejnego rozdziału). Złym rozwiązaniem wydaje się dwoista funkcja wyróżnionych wyimków z głównego tekstu. Zgodnie z deklaracją autorki nie miały one być odrębnymi podsumowaniami najistotniejszych informacji, ale powinny stanowić integralną część tekstu głównego. Tak jest na stronach 13 i 37, choć i tu realizacja tego postulatu nie do końca się powiodła, ponieważ duże wakaty na stronie poprzedzającej wyimek (str. 17) i na stronie z wyimkiem (str. 18) rozrywają ciągłość tekstu i utrudniają lekturę. Zdecydowaną krytykę budzi jednak niezgodne z przytoczonym wyżej postulatem potraktowanie wyimków (w dokładnie tej samej formie typograficznej) jako swoistych mott poprzedzających kolejne rozdziały (jak na stronach 10, 22, 32 i 50). Tu leży, moim zdaniem, główna przyczyna chaosu typograficznego, który wkradł się do tego – tak w założeniu uporządkowanego – projektu. Poza tym odstęp dzielący tekst rozprawy od przypisów bywa za mały (jak na stronach 14 i 15, gdzie jest on wyraźnie mniejszy niż odstęp dzielący części składowe tekstu). Cenię intencje autorki, która postawiła sobie za cel dostosowanie struktury publikacji do różnych strategii lektury: czytania linearnego, asocjacyjnego i skanowania tekstu, jednak pozycja odnośników składanych boldem tuż przy grzbiecie książki i obrócenie ich o 90° sprawiają, że są one słabo czytelne i niezbyt udanie pełnią zadaną im funkcję. Mało wygodne wydają mi się także bardzo wąskie zewnętrzne marginesy – czytelnicy, którzy tak jak ja trzymają książkę za boki stron, nie unikną przykrywania tekstu palcami. Udana są obwoluta i okładka publikacji, pochwalić chciałbym także kończące każdy z rozdziałów podsumowania i definicje najważniejszych pojęć.

3. Ciężar przedstawionych wyżej zarzutów staje się jednak bardzo nieznaczny, gdy przystępuję do oceny dorobku artystycznego Natalii Pietruszewskiej. Stopień opanowania rzemiosła projektanta i typografa jest w jej realizacjach imponujący (publikacja z okazji 40-lecia anglistyki śląskiej, identyfikacja wizualna Yout Optimum Nutrition, firmy Sveden Care i restauracji Perla Negra, identyfikacja wizualna i projekt sklepu internetowego konopny.pl). Projekty plakatów do wystawy *Some books are to be tasted* i do Biennale Grafiki Studenckiej Agra 2012 ukazują drugie – pełne energii i nieco figlarne – oblicze tej tak na co dzień zdyscyplinowanej dizajnerki. Jej zainteresowanie nowymi mediami i technologiami, które zdecydowało o wyborze tematu pracy doktorskiej, tłumaczy znacząca liczba udanych projektów stron internetowych (Konior Studio, Zalewski Architecture Group, firmy Dall'acqua, Linea-Light Polska, Hester). Za swoje prace odebrała Natalia Pietruszewska wyróżnienia i nominacje w znaczących przeglądach i kon-

kursach (np. Międzynarodowe Biennale Studenckiej Grafiki projektowej AGRAFA, 2012; Projekt Roku. Polski Konkurs Graficzny STGU, 2012).

4. Natalia Pietruszewska kieruje rozważania i wnioski zawarte w pracy doktorskiej do „specjalistów odpowiedzialnych za tworzenie komunikatów typograficznych: redaktorów, edytorów, projektantów, programistów oraz wykładowców i nauczycieli akademickich zajmujących się komunikacją wizualną”. W pełni zgadzając się z doktorantką, chciałbym na zakończenie recenzji wyrazić nadzieję, że jej dysertacja zostanie niebawem wydana drukiem, poprzedzonym, oczywiście, **dokładną korektą** (proszę wybaczyć małą złośliwość na zakończenie).

Zarówno praca doktorska, jak i osiągnięcia artystyczne i dydaktyczne Natalii Pietruszewskiej pozwalają z przekonaniem poprzeć wniosek Rady Wydziału Projektowego Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach o nadanie jej tytułu doktora sztuki w dziedzinie SZTUKI PLASTYCZNE w dyscyplinie artystycznej SZTUKI PIĘKNE.

Janusz Górski

Janusz Górski
3 kwietnia 2017